

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

129:3, 2009

De svenska universiteten och nazismen ur vetenskapshistoriskt perspektiv

Av Thomas Kaiserfeld

Andreas Åkerlunds betraktelse över ett seminarium i Uppsala den 2 september 2008 om Uppsala universitet, nazismen och Nazityskland i *Historisk tidskrift* 129:1 var givande för oss som inte var där. Hans sammanfattande slutsats är dock värd en betraktelse i sig. Mot slutet av sin rapport hävdar Åkerlund:

När forskningens enda referenspunkt blir nazism och nazi-sympatier hamnar nämligen frågan om universitetens position som kunskapscentra och deras förhållande till övriga delar av den svenska statsförvaltningen under perioden i skymundan. [...]

Jakten på nazister överskuggar alltså de strukturella frågeställningar av mer generellt vetenskaps- och universitetshistoriskt intresse som skulle vara nödvändiga för att på ett bättre sätt kunna bedöma de svenska universitetens förhållande till nazismen och den nationalsocialistsiska diktaturen. (s. 71–72)

Värt att uppmärksamma i detta sammanhang är att den litteratur som Åkerlund efterfrågar redan finns, publicerad och läsklar. Under flera decennier har en hel parad av svenska teknik- och vetenskapshistoriker – till exempel Boel Berner, Elin Bommenel, Henrik Björck, Aant Elzing, Thorsten Nybom, Anna Tunlid, Sven Widmalm och Hans Weinberger – undersökt det svenska vetenskapssamhällets ideologiska och ekonomiska villkor från 1930-talet till 1950-talet. I denna uppräknig har jag ändå inte nämnt ytterligare en handfull som Gustav Holmberg, Staffan Wennerholm med flera.¹

Nästan all denna litteratur fokuserar på olika aspekter av de allmänna strukturella villkoren utan att identifiera kopplingar till nazistisk politik och ideologi under denna tid. Visst nämns ibland att den för svensk forskningspolitik så viktiga så kallade malmska utredningen åkte till Tyskland på studiebesök mitt under brinnande världskrig, och klart är också att svensk

1. En inledning till denna litteratur utgörs av två antologier redigerade av Sven Widmalm; *Vetenskapsbärarna: naturvetenskapen i det svenska samhället, 1880–1950* (Hedemora 1999) och *Vetenskapens sociala strukturer: sju historiska fallstudier om konflikt, samverkan och makt* (Lund 2008).

forskningspolitik till stora delar påverkades av vad som hände på kontinenten. Men att koppla de svenska universitetens villkor till nazistisk ideologi görs inte i nämnvärd omfattning.

Påpekandet till trots är syftet här inte i första hand att kritisera Åkerlunds rapport, som visserligen helt saknar referenser till den vid det här laget alltså ganska omfattande historieskrivningen om svensk forskningspolitik under 1930-talet och efterföljande decennier. Syftet är i stället att uppmärksamma den i bland ganska påtagliga okunskapen bland historiker om den omfattande publicerade forskning av hög relevans som bedrivs vägg i vägg. Förutom att beklagas borde denna okunskap skyndsamt också leda till initiativ och åtgärder.

Vinsten skulle säkert inte bara vara allmänhistorikernas. Även på den vetenskapshistoriska sidan finns motsvarande tendenser att ignorera den historiska forskning som bedrivs om nazismen på de svenska universiteten. Sällan ser man resultat från denna forskning refereras och analyseras i vetenskapshistoriska arbeten. Jag skall här låta det vara osagt om det beror på okunskap eller om Åkerlund har rätt när han skriver: "Symptomatiskt för både seminariet och en stor del av forskningen är alltså det påfallande ointresset för det som enligt många, men uppenbarligen inte alla, är universitetens kärnverksamhet, nämligen innehållet i forskning och undervisning." (s. 67) För att kunna bedöma det krävs något så originellt som inläsning av båda områdena.